

Roskilde-Egnens gamle Danse.

Af Carl Godvin, Roskilde.

Siden Dansen i det ellefte Aarhundrede blev indført i Danmark, har den været Folkets, især Almuens Hovedforlystelse, og hvis man kan dømme efter det store Antal af Danse og Dansemelodier, der har været kendt og brugt paa Roskilde-Eggen, har Befolkningen her endogsaa været særlig ivrig til at dyrke Dansens Glæder. Adskillige af disse Danse, f. Eks. Totur, Sekstur, Pirrevals, dansedes i alle Landets Egne, men mange andre, som Hjerter 2, Fruens Stykke paa Løvenborg, 8 Mands Reel og en Snes Stykker til, har næppe været gængse andre Steder.

Mærkeligt nok har Samlerne af gamle Folkedanse hidtil ladet denne Skat ligge urørt. Berggreen har i sine Gamle Folkesange og Melodier (udgivet 1869) optaget 52 gamle Dansemelodier; men ikke een af dem henfører han til Eggen om Roskilde. Da en af de Kilder, han har øst af, er en Notebog tilhørende Ole Christensen i Enderslev, er det jo dog muligt, at nogle af de Melodier, som Berggreen betegner som sjællandske el. midtsjællandske eller anfører uden Stedfæstelse, har været i Brug her. Af Foreningen til Folkedansens Fremme, der stiftedes i Begyndelsen af dette Aarhundrede, er udgivet Musik og Beskrivelse til 84 Danse, men af disse angives kun 8 Mands Reel og Tørvedans som stammende fra Roskilde-Eggen. I et Par Samlinger af gamle Danse, der er udkommen i den sidste Halvsnes Aar, findes ganske enkelte af denne Egns Melodier.

Nu er Dansene gaaet af Brug, og kun de ældste Spillemand kan spille dem. Skal de bevares for Efterverdenen, er det derfor paa Tide at redde, hvad redtes kan.

Hvor gamle de saakaldte Folkedanse er, lader sig naturligvis ikke i Enkelthederne bestemme. I den Skikkelse, i hvilken de er naaet til os, altsaa saaledes som de dansedes for en å to Menneskealdre siden, er de næppe over et Hundrede Aar gamle. Den ældgamle Dans, den, der traadtes til Folkevisens Toner, har jo navnlig fortsat sig i Sanglegene. Bro, Bro Brille, To Mand frem for en Enke, Den Ridder han drager det røde Guldbaand og mange andre er Aarhundreder ældre end nogen Dans. Men i Folkedansen er dog utvivlsomt bundfældet mange Træk og Karakterpræg af de svundne Tiders Dans. Man har optaget det nye, der kom udefra, har indføjdet det i det gamle, har ændret og tilpasset det, enhver Egn og ethvert Slægtled efter sit Naturel, saa Dansen ogsaa i den nye Skikkelse blev overensstemmende med Folkets Karakter og et godt Udtryk for Livsglæde og Skønhedsfølelse.

Af Polskdansen, der efter Reformationstiden afløste Folkevisedansen, optoges det at danse parvis. Ogsaa det at skifte Dame som i Enkemandsdansen eller Fikserval-sen, som man kaldte den i Sognene Syd for Roskilde, er en polsk Skik.

Fra Ludvig den Fjortendes Hof bredte Kvadrillerne sig ogsaa til Danmark. Af disse har kun Lanciers holdt sig i finere Kredse; men de mange Turdanse, lige fra To-, Tre-, Fire- og op til Tolvtur, er de franske Hofdanse, tilpasset efter dansk Naturel, Lergulv og fladbundede Træsko.

I Begyndelsen af forrige Aarhundrede gik Valsen sin Sejrs-gang gennem Europa. 1830 kom Polka. Mazurka, der ogsaa er en polsk Dans og stammer fra Egnen ved de i Krigen meget omtalte masuriske Søer, kom noget senere. Danske Soldater lærte den af Østrigerne under Vaabenhvilen i Treaarskrigen.

Alt dette nye gik ind i Folkedansen. Mens Ridderne af Dansetrin aabenbart kun kendte, hvad vi nu kalder Færortrin, to Skridt til venstre, eet til højre, var Dansen nu beriget med en hel Mængde Trin. Og de var endda ikke tilstrækkeligt til, at en landlig Danser ret kunde vise sin Færdighed. Man opfandt nye: Tospring, Springfort-Trin, Trippettrin, forskellige Reeltrin, Hurretrin, Kedel-flikkertrin osv.

De Danse, der ved Midten af forrige Aarhundrede traadtes ved Gilder og Legestuer i Sognene omkring Roskilde, var dels Turdanse, dels Pardanse. Nedenstaaende Fortegnelse er selvfølgelig ikke fuldstændig; men den er udarbejdet efter omhyggeligt Gennemsyn af alle de gamle haandskrevne Nodebøger, jeg har kunnet opspørge, og efter mundtlige Meddelelser af Musikere, der kan se tilbage paa 50—75 Aars Virksomhed i Roskildes Opland.

Turdanse.

1. Drejlsdansen.
2. Engelsk Molevit.
3. Pirrevals.
4. Pigernes Fornøjelse.
5. Fruens Stykke paa Løvenborg.
6. Hjerter 2.
7. Skotsk Kvadrille.
8. Jødeturen.
9. Den dobbelte Vejrmølle
10. Oksekovs Belejring.
11. Hofmands Dans.
12. Den enkelte Kæde.
13. Firtur med Vals.
14. Firtur med Vals og Skotsk.
15. Totur.
16. Seksen.
17. Bøhmerdans.
18. Sekstur.

19. Blomster Sekstur.
20. Otte Mands Reel.
21. Staaende Totur.
22. Fandango.
23. Firkantet Pirrevals.
24. Kongens Have.
25. Fiksér Vals (Enkevals, Kærrestevals).
26. Skørpinge Firtur.
27. Kontrasejre.
28. Klapfinale.
29. Hofturen.
30. Halvfemtetur.
31. Fangedans.
32. Tørvedans.
33. Pudedans.

Pardanse.

1. Vals.
2. Polka.
3. Galopade.

4. Mazurka.	18. Dronningedansen.
5. Varsoviana.	19. Spadserepolka.
6. Sommervals.	20. Tyrolervals.
7. Hopsa.	21. Tyrolerhopsa.
8. Slapperjuks.	22. Tyrolerpolka el. Den
med Benet.
9. Hertugen el. Vupti Hans
Christian.	23. Reseda Polka.
10. Skotsk.	24. Svejtrit.
11. Fingerpolka.	25. Reinlænder Hopsa.
12. Skomagerdansen.	26. Reinlænder Polka.
13. Skomagerstykket.	27. Mallebrok.
14. Møensk Hopsa.	28. Møllerskotsk.
15. Skrædderens Hopsa.	29. Den lille jydske.
16. Den svenske Mazurka.	30. Norsk Fjeldmarch.
17. Reel.	31. Hakkelsestykket.

Jeg har faaet god Forklaring til de fleste af disse Danse; men om Turdansene Nr. 9, 11, 14, 26 og 24 og Pardansene Nr. 8, 12, 16, 23 og 28 vilde jeg gerne vide nøjere Besked, og hvem af Aarsskriftets Læsere kan lære mig, hvordan man dansede:

1. Ungarsk Vals.	8. Jomfru Lirken.
2. Figaro.	9. Liffes (Liflig?) Sang.
3. Den hvide Dame.	10. Prinsens Polka (Silde-
rumpen).
4. Pelsen.	11. Strippen.
5. Fladsokke.	12. Oppesundby Pige-
stykke.
6. Rundtenom.	
7. Smutunder.	

I den Tid, Folkedansene florerede, var de, ligesom i sin Tid Folkeviserne, udsatte for stadigt at blive lavet om paa. Det hører med til deres Natur, at saa mange har »digtet« med paa dem. Og som ikke to Opskrifter af en Folkevise er ens, saaledes er heller ikke Bekrivelsen af samme Dans ens fra forskellige Sogne. Hvor jeg kun har haft en enkelt Hjemmel at holde mig til, har jeg selvfølgelig intet Valg haft; men hvor jeg har haft flere Forklaringer, har jeg i efterfølgende Beskrivelser holdt mig til den, jeg skønnede var den mest gængse eller oprindeligste.

Ogsaa Melodierne er meget varierede. Hver Spillemand havde sin Maner. Ofte var der flere Melodier til samme Dans. I en By yndede man en, andetsteds en anden (se f. Eks. Melodierne til Totur). Til Gengæld var enkelte Melodier vandrende, idet de snart brugtes til en, snart til en anden Dans. Her paa Egnen dansedes Møller-Skotsk til en Melodi, der hos Berggreen er optegnet som Totur, medens den i Jylland spilledes til første Del af »Russisk Kavalleri« og i Midtsjælland til »De fire Hjørner«; i Pommern dansede man en »Ecozzaise« dertil. Engelsk Molevit maa dele Melodi med »Den toppede Høne«, og en engelsk Hornpipe gaar igen i dansk Syvspring, skaansk Firtur og finsk Sappo.

Et Par kvikke Danse: »Mallebrøk« og »Feder Mikkell« udføres til Tonerne af en verdenskendt fransk og en tysk Vise (»Marlborough s'en va-t-en guerre« og »Gestern Abend war Vetter Michel da«. Til Bellmans: Undan ur vägen hoppede man rundt i »Vupti Hans Christian«, og ogsaa Visen om den tapre Kriger Napoleon har faaet sin Dans.

Omvendt staar adskillige Sangtekster i Gæld til gamle Dansemelodier. Erik Bøgh lader i »Fastelavnsgildet« Skytte Lars tolke sine Kærlighedskvaler til Tonerne af Jødeturen. Samme Forfatter har skrevet Soldatervisen »Ser I, hvem der kommer her« til Dansemelodien Ritsch-Ratsch. Blomster-Sekstur har leveret Noderne til »Har I læst den Berlingske Avis«, og »Længe nok har jeg Bondepige været« gaar paa »Den toppede Høne«s Melodi.

Folkedansemelodierne er iøvrigt ret ensartede; men mange af dem er rigtig kønne, og der hviler over dem en egen Stemning, der ikke lader sig eftergøre. Og saadan som de passede til Dansen! Ethvert Trin, hvert Sving og hvert Tramp, den trippende eller sejge Gang, alt havde sit Udtryk i Musikken, naar de rigtige Melodier blev spillet af de rigtige Spillemand. Der stilledes vel ikke store Fordringer til Teknikken; men det var alligevel anstrende at spille til Legestue og Bøndergilder. »Oksekov« varede 10 Minutter; sidste Repetits i »Seksen« skulde

spilles 36, i »Drejlsdansen« 48 Gange, naar alt skulde med. Naar det saa tilmed skulde gaa i rivende Tempo som i Skotsk Kvadrille, var det ikke umotiveret, naar Spillekanterne undertiden brød af midt i en Dans og kraftigt og usont spillede:

Teksten til dette Signal var: »Nu har vi fortjent en Dram«; den kendte alle, og man vidste, at nu vankede der ikke et Strøg, før Halsen var blevet fugtet.

Inden jeg gaar over til de egentlige Folkedanse, hid-sætter jeg et Par smaa Valsemelodier. Den første har været meget yndet i Borup og deromkring. Den kaldtes

Per Skillings Vals.

Om den næste Vals er blevet til her paa Egnen, tør jeg ikke afgøre, da hele Melodien og Halvdelen af Teksten ogsaa er kendt i Sverrig. Her gik den under Navnet

Peter Jønsens Vals.

Hvem lilla Pige, val se med mig, val se med mig, val se med mig, midt under danserkysser jeg dig.

Hvad synes du om det? Na la la la la la la Na la la la la la la midt under dansen

kys - ser jeg dig, hvad synes du om det?

Dette med at kysse var dog vistnok kun en tom Trusel; men i en anden Dans, »Pudedansen«, blev det grun-

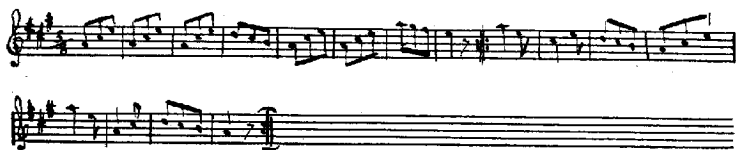
digt praktiseret, saa det hele egentlig blot blev Kysseri til Musik. Det gik saaledes for sig En Karl tog en Pude, dansede hen og lagde den for en Pige; de knælede begge paa Pudens og kyssede hinanden. Derpaa tog hun Pudens, og med Karlen ved Haanden dansede hun hen til en anden Karl, lagde Pudens for ham, og saa kyssedes de. Nu tog Karl Nr. 2 Pudens, og de tre dansede i Række hen til den næste Pige; atter Knælen og Kyssen, og saaledes fortsattes, til alle var med i Rækken. Naar den sidste var taget op, gik Kysseriet Omgangen tilbage igen.

Allerede i Riddertiden dansedes en Dans, »Bederdansen«, der havde sit Navn af, at Ridderen i den turde bede sin Dame om et Kys. Polskdansen endte oprindeligt med, at Herren kyssede sin Dame. I Frankrig og England skulde han dog først i galante og aandrige Vendinger bede derom; men den sjællandske Almue har strøget Galanteriet og Aandigheden og holdt sig til Realiteten.

Sært nok, at saadant kunde vinde Indgang, og mærkeligt, at Pudedansen endnu for et halvt Hundrede Aar siden var ret almindelig. Dog var Pigerne dengang saa generte, at der maatte sættes Vagt ved Dørene, for at de ikke skulde flygte, naar der spilledes op til Pudedansen.

Her er Musiken:

Pudedansen.

Totur.

Denne Dans har i gamle Dage været en af de mest yndede og udbredte. Det er den mindst sammensatte af alle Turdanse og sandsynligvis den ældste, da dens to Bestanddele, »føre over« og »snurre«, gaar igen i en Mængde andre. Firtur, Sekstur, Kontrasejre og flere er Variationer af Totur med indlagt Kæde o. l.

Per Huggers Totur fra Væddelev.

Totur paa Bassen (Himmelev).

Tosse-Marens Totur (Kattinge).

Hans Jørgensens Totur fra Knardrup.

Dansen udføres saaledes:

Opstilling: 4 Par i Kvadrille.

Deltagerne danner en stor Kreds ved at tage hinanden i Hænderne og danser rundt til venstre («mod Solen») (Takt \therefore : 1—8 \therefore). I og II Par (de to Par, der staar overfor hinanden paa langs ad Gulvet) gaar frem mod hinanden med et Polkatrin og to Gangtrin (Takt 9—12) og tilbage ligeledes med et Polka- og to Gangtrin (Takt 13—16). III og IV Par ligeledes frem og tilbage (Takt 9—16). Dette kaldes »at føre over«.

Idet Dansen fortsættes, er Takt \therefore : 1—8 \therefore hver Gang Svingtur. Første Gang svinger eller snurrer hvert Par paa Plads; 2., 4. og 6. Gang danner de 4 Damer Kreds

og svinger rundt med Livfatning, 3., 5. og 7. Gang svinger Herrerne i Kreds. Til Takt $:/:$ 9—16 $:/:$ føres over. Dansen ender med stor Kreds.

I senere Tid brugtes det dog flere Steder, at man i Stedet for de skiftende Dame- og Herrekredse hver Gang snurrede med egen Dame paa Plads.

Staaende Totur.

En rigtig Gammelmandsdans i jævnt, langsomt Tempo uden hastige Bevægelser. Den dances af et vilkaarligt, helst ikke for lille Antal Par.

Stor Kreds til venstre (1—8) og til højre (1—8). Herre og Dame vender sig fra hinanden mod fremmed Dame og Herre, tramper 3 Gange, v., h., v. Fod (9—10), klapper i egne Hænder 3 Gange (11—12), hvorpaa han tager hende om Livet, hun lægger Hænderne paa hans Skuldre, og de gaar med 4 Skridt een Gang rundt medsols (13—16). Derpaa vender Herren tilbage til sin egen Dame, de tramper, klapper og gaar rundt som før (9—16).

Nu gaar Herren til næste Dame til højre, og de gaar rundt med Solen (1—8) og mod Solen (1—8). Tramp, Klap og rundt med Damen til venstre (oprindelig egen Dame) (9—16), det samme for Damen til højre, som han sidst under Takt 1—8 gik rundt med (9—16).

Saa gaar Herren videre til næste Dame til højre og gaar rundt med hende (1—8, 1—8), og Dansen fortsættes, indtil Herren har bevæget sig Kredsen rundt mod Solen og danset med alle Damerne. Naar han har naaet sin første Dame, slutter Dansen med stor Kreds med og mod Solen ($:/:$ 1—8 $:/:$).

Engelsk Molevit.

»Molevit« er en Fordrejelse af Ordet Menuet. Den danses meget forskelligt i de forskellige Egne af Landet. I Sognene Syd og Vest for Roskilde dansedes Engelsk Molevit eller Engelsk saaledes:

4 Par i Kvadrille. — Polkatrin.

Takt $:/: 1-8$ $:/:$ stor Kreds med og mod Solen.

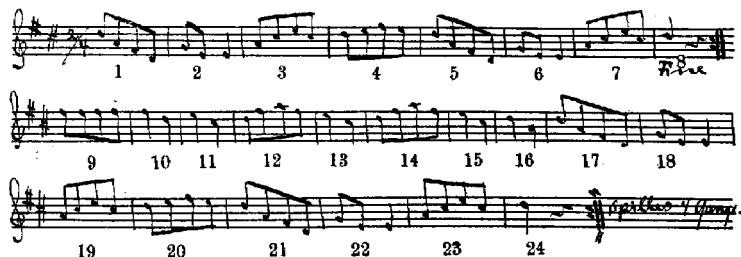
$:/: 9-16$ $:/:$ føre over som i Totur.

$:/: 1-8$ $:/:$ »Baaden«, d. v. s. Herre og Dame giver hinanden begge Hænder og danser rundt i Kredsen, Herren baglænds (1-8), Damen baglænds (1-8).

$:/: 9-16$ $:/:$ Kæde. Herrerne gaar rundt i Kredsen mod Solen, Damerne med Solen; der begyndes med at give egen Meddanser højre Haand og derefter skiftevis venstre og højre til de mødende.

Dansen fortsættes, idet der i Stedet for stor Kreds svinges som i Totur.

Fruens Stykke paa Løvenborg.

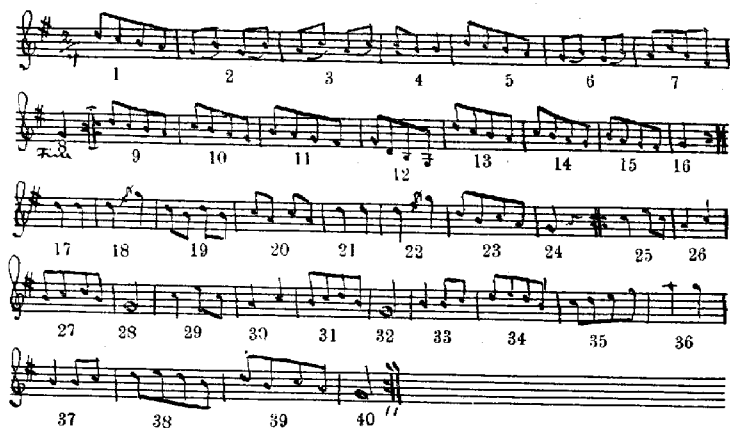

4 Par i Kvadrille.

Takt $:/: 1-8$ $:/:$ stor Kreds medsols og senere Sving som i Totur.

- 9—16 I og II Par skifter Plads, idet I Par
gaar under II Pars opløftede Arme.
17—24 I og II Par snurrer paa modsat Plads.
9—24 III og IV Par danser det samme.
9—16 I og II Par gaar tilbage til egen Plads,
idet II Par nu gaar under I Pars Arme.
17—24 I og II Par snurrer paa egen Plads.
9—24 III og IV Par ligeledes.

Hjerter 2.

4 Par i Kvadrille.

Stor Kreds til venstre (:/: 1—8 :/:), derefter Svingtur.
Kæde som i Engelsk Molevit (:/: 9—16 :/:).

»Skubkarren«. Parrene gaar med alm. Fatning og
Gangtrin een Gang rundt i Kredsen mod Solen (:/: 17
—24 :/:).

Parrene fortsætter med at gaa frem i 4 Takter (25—
28), i de næste 4 Takter (29—32) bliver Herren staaende,
mens Damen gaar videre til næste Herre, med hvem hun
snurrer paa Stedet i 8 Takter (33—40). Saa gaar de frem
i 4 Takter (25—28), hun bliver staaende, og han gaar
frem til næste (egen) Dame (29—32) og snurrer med
hende i 8 Takter (33—40).

Skotsk Kvadrille.

The musical score for 'Skotsk Kvadrille' is written on five staves. The first four staves contain measures 1 through 38, and the fifth staff contains measures 39 and 40. The music is in 2/4 time and features a mix of eighth and sixteenth notes, with some rests. The key signature has one sharp (F#).

4 Par i Kvadrille. — Hopsatrin.

Stor Kreds med Solen (:/: 1—8 :/:), senere Svingtur.

I og II Par frem mod hinanden (9—12), staar stille i 2 Takter (13—14), 3 Appeller (15—16), I Herre og II Dame gaar derefter gennem III Par, der danner Port, tilbage paa Plads, mens II Herre og I Dame gaar gennem III Par og paa Plads (9—16).

III og IV Par danser som nylig I og II (17—24, 17—24).

I og II Par kæder rundt: Herren giver egen Dame højre, modsat Dame venstre, egen Dame højre, modsat Dame venstre og egen højre Haand (25—32).

III og IV Par kæder (33—40).

Den lille jyske.

The musical score for 'Den lille jyske' is written on two staves. The first staff contains measures 1 through 8, and the second staff contains measures 9 through 16. The music is in 2/4 time and features a mix of eighth and sixteenth notes. The key signature has one sharp (F#).

Danses parvis. 2 Takter Reinländertrin fremad og 2 Takter tilbage, 2 Takter Polka (el. Balancés), 2 Takter Svejtrit (d. e. Zweitritt, Totrin) osv. hele Melodien igennem.

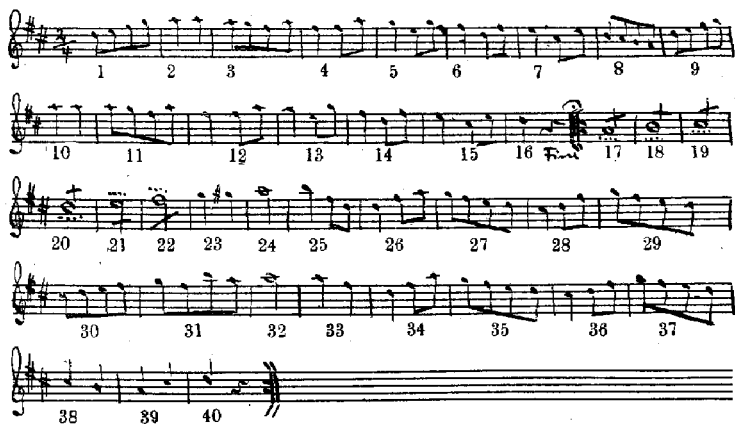
En Variant af Melodien findes i Folkedanserforeningens 2. Hæfte Nr. 9, »Te æ fja Sie«. Ogsaa Berggreen har en Dans (Nr. 234), som han kalder Den lille jyske; den er fra Fyn, og en hel anden Melodi. Det er ganske forkert, naar Folkedanserforeningens Hæfte 2, Nr. 1 gør Den lille jyske til samme Dans som Møenssk Hopsa.

Skrædderens Hopsa.

Pardans. Under første Repetits (:/: 1—8 :/:) dances alm. Hopsa. Parrene standser, Herren slaar een Gang med de flade Hænder paa Knæene, Damerne slaar paa Siden af Kjolen, derefter klapper de een Gang i egne Hænder og slaar Hænderne mod hinanden een Gang (9—10), dette gentages i de to næste Takter (11—12) og i de næste 4 (13—16), idet de dog sidste Gang slaar Hænderne mod hinanden 5 Gange.

Pigernes Fornøjelse.

4 Par i Kvadrille.

1. Tur a. Stor Kreds medsols (:/: 1—16 :/:).

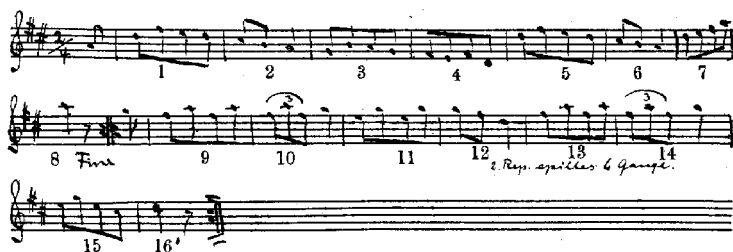
- b. I Herre tager egen Dame ved højre, IV Dame ved venstre Haand og gaar frem mod II Herre, der imens har dannet Række med egen og III Dame. De to Rækker gaar mod hinanden med et Polkatrin og 2 Gangtrin (17—20) og tilbage (21—24).
- c. De to Rækker danner Kreds hver for sig enten med Livfatning el. Kredsfatning og svinger rundt medsols med Hoptrin (25—40).
- d. III og IV Herre danner Række med egen og henholdsvis I og II Dame og fører over som under b. (17—24).
- e. III Par og I Dame, IV Par og II Dame svinger som under c. (25—40).
2. Tur a. svinge med egen Dame paa Plads.
- 3., 5. og 7. Tur: Damekreds.
- 4., 6. og 8. Tur: Herrekreds.

Afdelingerne b, c, d og e er ens i alle Ture.

Dansen ender med stor Kreds (:/: 1—16 :/):

En noget afvigende Melodi med samme Navn er trykt i »Vore gamle Danse«, udg. af Nordisk Musikforlag. Til Melodien »I Kongelunden skal Brylluppet staa« danses baade paa Sjælland og i Jylland en Dans, der ogsaa kaldes »Pigernes Fornøjelse«. Den udføres af to Damer og er beskrevet i Folkedanserforeningens I Hæfte.

Seksen el. 6×6 er 36.

6 Par i Kreds.

Stor Kreds med og mod Solen (1—8, 1—8).

Herren snurrer med egen Dame paa Plads (9—16), derefter med næste Dame til højre (9—16) og saaledes

videre, til han har svinget alle 6 Damer, mens Takterne 9—16 bliver spillet 6 Gange.

Under Takterne \therefore : 1—8 \therefore : dannes skiftevis Dame- og Herrekreds 3 Gange. Dansen slutter med Omdansning med egen Dame.

Den halve Snes Danse, der her er omtalt, er et ret tilfældigt Udvalg af Roskilde-Egnens gamle Danse. Jeg har givet Beskrivelserne saa udførlige, at man vil kunne indøve dem og genoplixe dem, hvor Kendskabet til og Interessen for Folkedansen ikke helt er uddød.

Mange Minder og Levninger fra svundne Tider kan opbevares i Biblioteker og Museer; men naar ingen længer kan danse, som vore Bedsteforældre og Oldeforældre dansede, saa er Folkedansen forsvundet som den Sne, der faldt i Fjor, og det vilde være en Skam. Thi som en af Reformatorerne sagde netop med Hensyn til Dansen:

Landets Sæd er Landets Ære.